

Samisk kultur, identitet og balansekunst

Bergen 19.01.2023

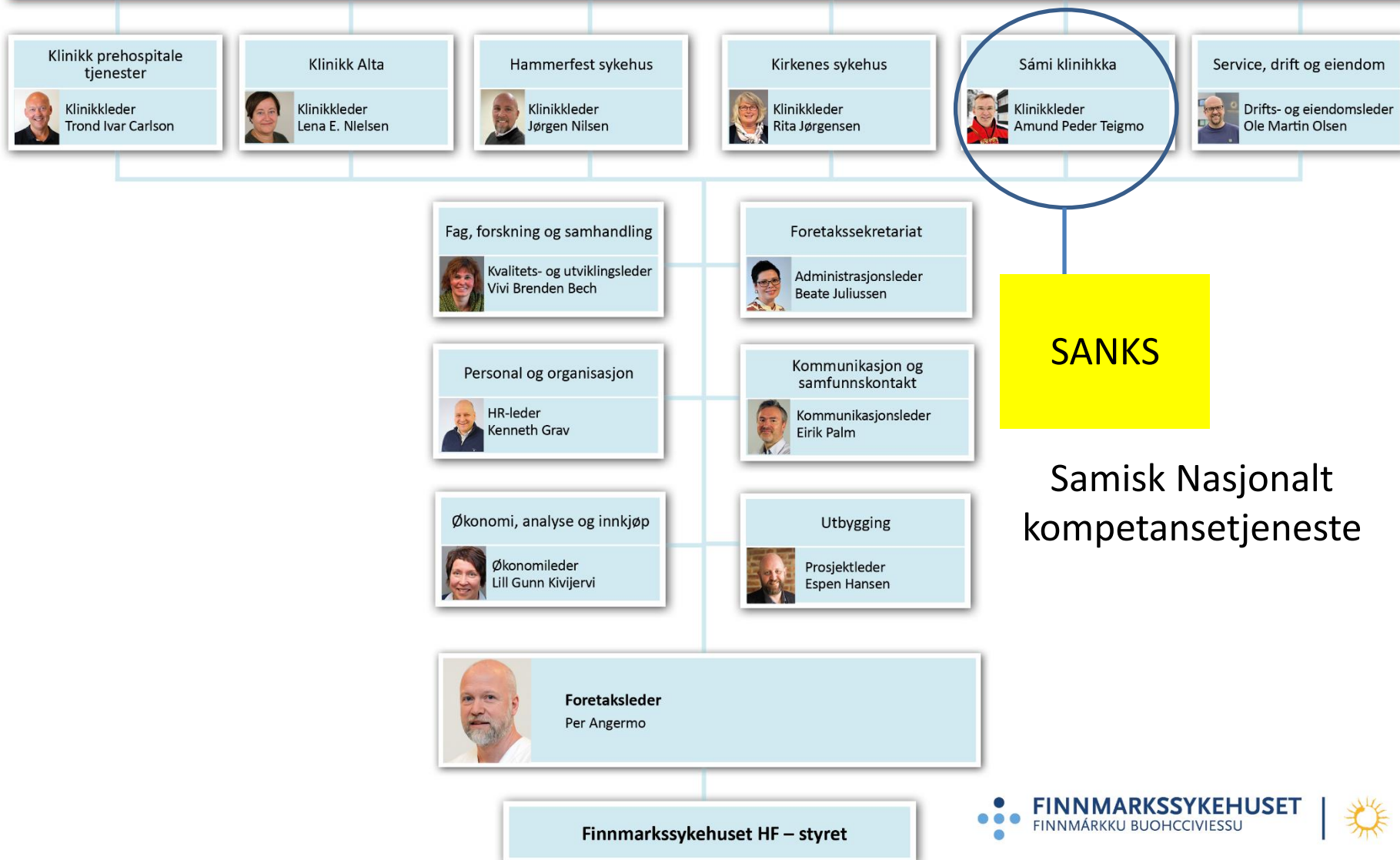
Ellen Ingrid Eira og Reidun Boine

Enhetsleder og fag- /kvalitetskonsulent

Døgnetenhet psykisk helse og avhengighet, SANKS, Sámi klinihkka

Finnmarkssykehuset

Pasienter

SANKS underlagt Sámi klinihkka

SANKS har et nasjonalt team

Tilbyr behandling for samer i hele landet. Lokasjoner i sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk område.

- Oslo
- Røros
- Snåsa
- Hamarøy
- Tromsø
- Karasjok – hovedktr.

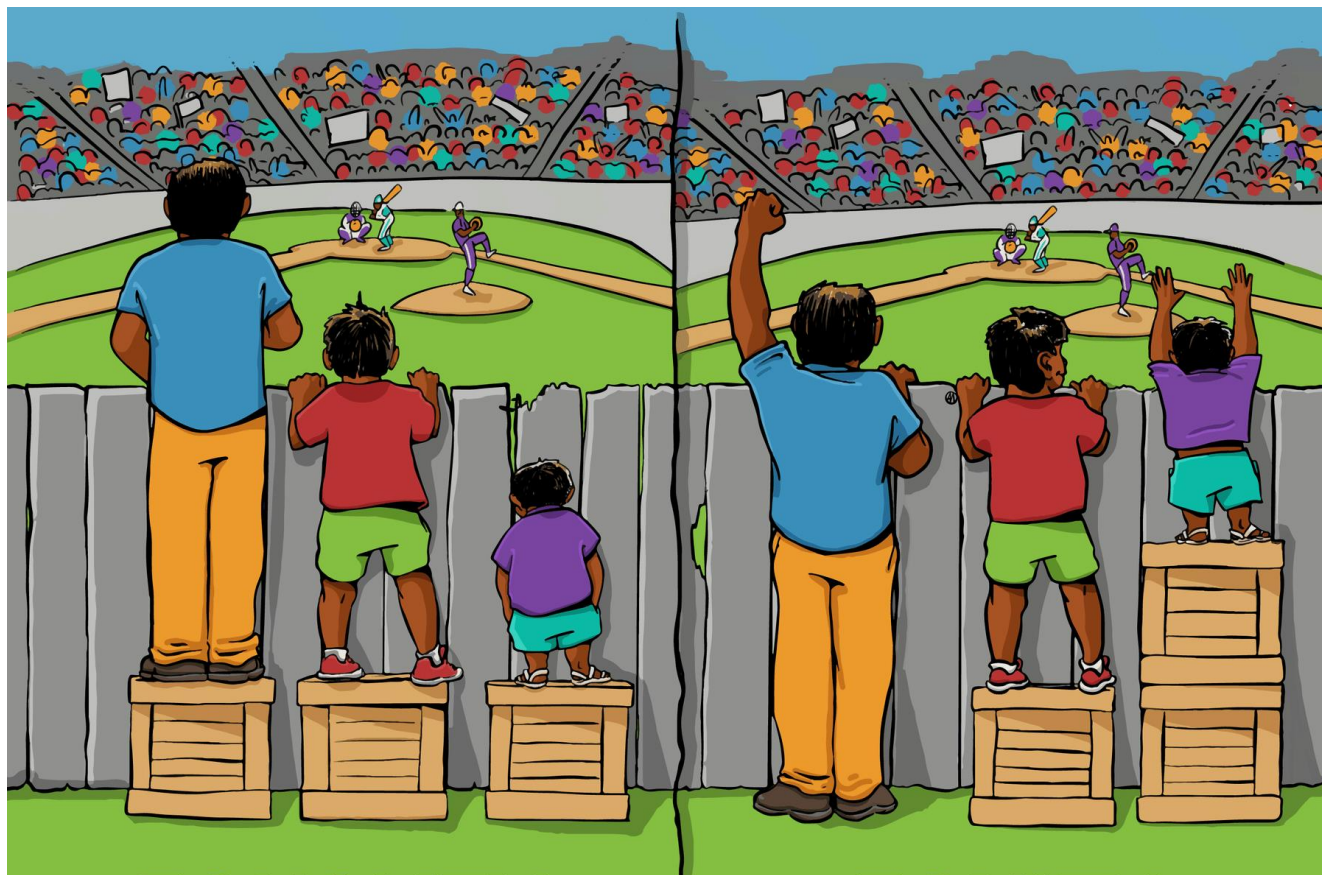
Sámi kliekka/SANKS

Formål:

Å bidra til å utvikle et **likeverdige tilbud** innen psykisk helsevern og avhengighet for den samiske befolkningen i Norge.

Likeverdige helsetjenester

Hva innebærer det?

Likebehandling

Forskjellsbehandling

For å oppnå likeverdig må forskjellsbehandling til

Likeverdige tjenester betyr at alle har tilgang til tjenester av like god kvalitet som er tilpasset den enkeltes behov.

Hva er viktig å kjenne til/ha kunnskap om i møte med samiske pasienter?

- Samer er like forskjellig som folk flest
- Ha grunnleggende kunnskap om samisk kultur, historie og samfunnsliv.
- Ha kunnskap om fornorskningens konsekvr.:
  - **Språk og kultur/kunnskap:** Mange har mistet det samiske språket, tap av kultur og tradisjonell kunnskap
  - **Identitet:** Usikker eller tapt identitet dvs. «hvem man er»
  - **Selvfølelse:** En følelse av mindreverdighet, skam, en skam over å skamme seg.. Psykisk helse?
  - Vanskelig forhold til myndigheter og offentlige instanser, også med offentlig hjelpeapparat
  - Erfaringer med ulike typer diskriminering
  - Etnisk norske også rammet av fornorskningen

Opprop mot samehets i Tromsø tar av på sosiale medier

Kommunen, idrettslaget og det samiske miljøet går sammen i et opprop mot samehets i Tromsø. Samiske Ann-Marie Dorph som opplevde å bli hetset på bussen er glad for at problemet blir tatt tak i.

Ann-Marie Dorph forteller at hun hat opp...

Marita Andersen Journalist • 1 st

Oppdatert 10. des 2020 kl. 10:29

Artikkelen er mer enn to år gammel.

NRK Troms og Finnmark
10.12.2020

NRK Sapmi 26.08.2022

Blir lei seg på grunn av samehatet

Kai Emil Anst (18) har mange ganger slettet innlegg som han gjerne vil dele på sosiale medier. Han orker ikke den negative oppmerksomheten som følger på grunn av hans samiske identitet.

Samehets gjel av Kai Emil mange ganger...

Oppdatert 26. aug. 2022 kl. 12:08

I dag lå Norges Institusjon for menneskerettigheter (NIM) frem forskning om «Holdninger om samer og andre minoriteter i Norge».

Sametingets handlingsplan mot samehets

Sametingets handlingsplan mot samehets 2022-2025

SAMEHETS

Trusler og hat mot samer skal bekjempes!

Samer er utsatte når de utøver sine rettigheter som urfolk og uttrykker sin samiske identitet. Vi er bekymret for en tilsvarende normalisering av samehets i samfunnet, skriver statsråder og sametingspresidentene i Norge, Sverige og Finland. Foto: Jon Eg, NTB

Av Linda Hofstad Helleland, distrikt- og digitaliseringsminister, Norge; Amanda Lind, kultur- og demokratiminister, Sverige; Anna-Maja Henriksson, justisminister, Finland; All Keskitalo, sametingspresident, Norge; Per-Olof Nutti, sametingspresident, Sverige;

© nordnorskdebatt.no

Nordnorsk debatt
28.01.2021

Hva er viktig å kjenne til/ha kunnskap om i møte med samiske pasienter?

- Samer er like forskjellig som folk flest
- Ha grunnleggende kunnskap om samisk kultur, historie og samfunnsliv.
- Ha kunnskap om fornorskningens konsekvr.:
  - **Språk og kultur/kunnskap:** Mange har mistet det samiske språket, tap av kultur og tradisjonell kunnskap
  - **Identitet:** Usikker eller tapt identitet dvs. «hvem man er»
  - **Selvfølelse:** En følelse av mindreverdighet, skam, en skam over å skamme seg.. Psykisk helse?
  - Vanskelig forhold til myndigheter og offentlige instanser, også med offentlig hjelpeapparat
  - Erfaringer med ulike typer diskriminering
  - **Etnisk norske også rammet av fornorskningen**

Hva er viktig å kjenne til/ha kunnskap om i møte med samiske pasienter?

- At samisk er hjertespråket. Bruke tolk i møte med samiske pasienter
- Storfamilie/slekt har stor betydning
- Kunnskap om samisk barneoppdragelse med f.eks nárrideapmi. Kan innebære å erte, narre eller herdig av barn. Funksjon: Lære seg å tåle stress og påvirkninger.
- Kunnskap om samers forhold til natur, og bruke naturen aktivt i behandling

Hva er viktig å kjenne til/ha kunnskap om i møte med samiske pasienter?

- «lešbirget» - Å klare seg selv. Tradisjonelt vært et ideal for samer å være sterke, tåle mye og ikke vise svakhet.
  - Ulike kommunikasjonsformer; indirekte komm. f.eks ved bruk av historier, via en tredje person, bruk av metaforer osv.
  - Gi **god tid** ved gjensidig slektsavklaring og smalltalk
- Kunnskap om samers forhold til naturmedisin og alternativ behandling
- Mange har tilknytning til læstadianismen, luthersk kirkelig vekkellesbevegelse

Skjedd positive endringer ...

- Mer respektert og anerkjent
- Lettere å stå fram som same
- Samisk språk og kultur mer synlig og anerkjent, også i media
- Mange unge samiske artister
- Økt stolthet
- Økt fellesskapsfølelse med andre urfolk
- Internasjonale arenaer for å fremme samiske saker

Troms og Finnmark

Nyhetsbrevet Troms og Finnmark | Tjilvov | Etter

Samiske ungdommer føler ny stolthet - vil føre kulturen videre

Å være av samisk tilhørighet har blitt mye kulere, mener unge samer. - Interessen for å lære mer om urbefolkningen har også vokst.

SAMISK OG STOLT: Hanna Sine Kristoffersen... Vis mer

Annalee Nygård Jakobsen Journalist

Publisert 6. feb. 2021 kl. 20:21

Artikkelen er flere år gammel

nrk.no

NRK

NRK Sápmi

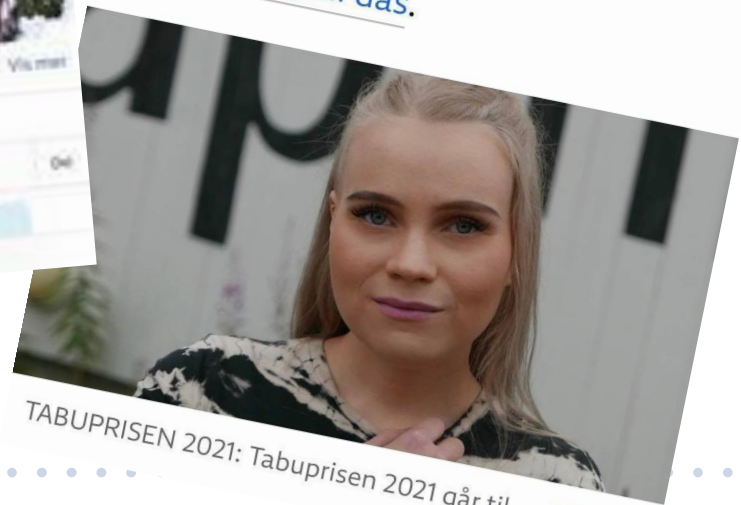
Logg inn

Odđasat | Våre artikler | Hør NRK Sámi Rádío | Sør, li >

Sara (25) får Tabuprisen: - Det er en sann ære

- Det er nå på tide at vi i løfter det samiske perspektivet i det psykiske helsefeltet, sier Tove Gundersen, generalsekretær i Rådet for psykisk helse.

[Loga sámegillii dás.](#)

TABUPRISEN 2021: Tabuprisen 2021 går til... [Vis mer](#)

Sara K. Vuolab (25) fått tildelt «Tabuprisen 2021» fra Rådet for psykisk helse.

Utgitt en samisk diktsamling «Gárži». Gir innsyn i et pågående strev med psykiske plager og lidelser på eget morsmål.

E-læringskurs om samisk kulturforståelse: **eSANKS.no**

Grunnleggende kunnskap om samiske samfunnsforhold, historie, tverrkulturell kommunikasjon og forståelse.

Mer om SANKS:

<https://finnmarkssykehuset.no/fag-og-forskning/sanks>

Kontakt SANKS: Sentralbord: Tlf. 78 96 74 00

E-post:

sanks-postmottak@finnmarkssykehuset.no

SANKS-FOU@finnmarkssykehuset.no

Balansekunst - Samisk kultur i helse

- Kan du være sikker på at det ikke er noen samer innlagt/til behandling ved din enhet?
- Får samiske pasienter tilbud om tolk? Må de uttrykke følelser på et fremmed språk og har de da ord, begreper og innlevelse for det de gir uttrykk for?
- Eller er det mulig å snakke eget morsmål?
- Har du sjekket om pasienten har samisk som morsmål?
- Hvordan skjer kommunikasjonen? Fortellinger, ulike uttrykksmåter, bildebruk i samtaler? Valg av metode, innkoding, tolkning og forståelse av budskapet?
- Blir det tatt hensyn til pasientens verdier? Slekta's betydning, kjennskap til reindriften (en sterk symbol på samisk kultur) og endringer der som følge av modernisering, betydningen av joik
- Er det helhet i behandling? Er kropp, psyke, ånd og sosiale relasjoner i sammenheng?

Balanskunst - Samisk kultur i helse

- Har pasient (evt. pårørende) og behandlere samme oppfatning av sykdom og helse.
- Er det rom for å snakke om tro, religiøsitet? Folketro (healing, synskhet, forvarsler, drømmer, skjebnetro..)
- Hvordan er bygningene? Rommene?
- Åpent ildsted, peis e.l. Samer har et nært forhold til naturen.
- Hvordan er fargevalget på institusjonen? Ser vi samiske farger?
- Hva slags kunst preger veggene?
- Hva slags musikk spilles i felles arealer? Blir samiske radio- og TV-sendinger skrudd av?
- Finnes det gjenstander innen- eller utendørs som kan gjenkjennes?
- Er det mulig å få samisk mat av og til?

GI TU MUNNO OVD DAS!

TAKK FOR OPPMERKSOMHETEN!